

ból maradt őskövület, külföldieknek érdemes külön is szólni, hogy előállíthatja a rendőr, tehát beviheti a rendőrségre, ha nincs náluk személyi, útleveél vagy jogosítvány). A kisebb gyerekek esetében a gyerek személyije legyen mindig a szülőnél. Az önállósodás útján járó iskolás gyereknél jogszabály szerint mindig kellene lennie személyinek, de a diákigazolványnak feltétlenül, főleg mivel az a tömegközlekedéshez mindenképpen szükséges.

Fontos kérdés még, hogy mennyi pénz legyen a gyereknél. Sok pénz semmiképpen, de ahogy mi magunk sem szeretünk elmenni otthonról teljesen üres pénztárcával, már az elsőnél sem árt, ha van legalább száz-kétszáz forint, még akkor is, ha nyilván csomagolunk neki uzsonnát, adunk vele innivalót. Sosem lehet tudni, mikor lesz rá szüksége, de ennek felhasználásában is érdemes megállapodni. Nem mindegy, hogy zsebpénz vagy valami más. Ha zsebpénz, ne szóljunk bele, mire használhatja fel, az a saját pénze, bár tanácsokat a legtöbb gyerek elfogad.

ISKOLAVÁLASZTÁS, ISKOLAVÁLTÁS

Magyarországon van Európa legkevésbé kiegyenlítő iskolarendszere, a statisztikák szerint nálunk a legnagyobbak a különbségek iskola és iskola között. Éppen ezért, más országoktól eltérően, az iskolaválasztás alapvetően befolyásolhatja gyerekünk jövőjét. Nem véletlen tehát, hogy a legtöbb szülőnek komoly fejtörést okoz ez a feladat. Fontos ismerni az iskolarendszer általános sajátosságait, az egyes iskolákról kialakult szülői és szakmai véleményeket, de figyelembe kell vennünk azt is, hogy minden gyerek más. Ami az egyik gyerekünkön bevált, a másikon esetleg nem működik. A magyar valóságot ismerve én magam mélyen hiszek néhány dologban. Akik ezeket figyelembe vették, még nem bánták meg, de természetesen nincs tuti recept. Először néhány általános szempontot vennék itt számba életkorok szerint, de kitérek a különböző fenntartású (állami, egyházi, magán) iskolákra is.

ALSÓ TAGOZAT

Az első iskola kiválasztásánál több szempontot célszerű figyelembe venni. Valamennyit persze legfeljebb nagyvárosban lehet, de érdemes törekedni arra, hogy ezekből minél több teljesüljön. A legfontosabb, hogy alsó tagozatban elsősorban tanítót érdemes

választani, nem pedig iskolát. Korosztályi sajátosságaikból adódóan a gyerekek ekkor még a szülőnek és a tanítónak akarnak teljesíteni. Talán pontosabb úgy fogalmazni: a tanulási sikereket alapvetően befolyásolja a tanító személyisége, a gyerek és a tanító közötti érzelmi kötelék. Ebből a szempontból két dologra érdemes erősebben figyelni. Egyrészt arra, hogy a tanító hogyan akar (illetve mások tapasztalatai alapján hogyan tud) együttműködni a családdal, mennyire hajlandó tudatosan igazítani a tanítást a szülők otthoni tevékenységéhez, neveléséhez. Másrészt pedig arra, hogy a gyerek és a tanító között az első pillanattól kezdve megvan-e a harmónia, az együttműködéshez szükséges összekapcsolódás. Szerencsés esetben az iskolaválasztáskor körülnézve találunk 1-2 iskolát, 2-3 tanítót, akit szimpatikusnak tartunk. Ha van rá lehetőség, a választást a gyerekek kell bízni. El kell menni a szóba jövő iskolák, tanítók nyílt napjára, és utána megbeszélni a gyerekekkel, ki tetszett neki legjobban. Bízunk a gyerekekben, a 6-7 évesek egészen pontosan megérzik, kivel tudnak majd együttműködni. Egyre többen választják ezt a megoldást, és eddig mindenkinél működött – nekünk briliáns módon. Fontos szempont még az iskola közelsége is, ha egy mód van rá, válasszunk olyat, ahonnan haza lehet sétálni vagy legalább átszállás nélkül haza lehet utazni. Már első osztályban szoktassuk a gyereket önálló közlekedésre, legalább iskola után, hazafelé, amikor már nem kell sietni.

Az első osztályba kerülő gyerekek számára az iskola hatalmas változást jelent. Sokan, akik az oviban már rég nem aludtak délután, megint igénylik a délutáni pihenést, este sokkal hamarabb elfáradnak, elalszanak. Időt kell hagyni az akklimatizálódásra. Néhány extrém esetet kivéve (pl. amikor egy hiperaktív gyerekek az iskola elviseléséhez muszáj sportolnia, vagy amikor orvosi okból van erre szükség) legalább első osztályban érdemes kiiktatni mindenféle iskola utáni elfoglaltságot. A nyelvtanulásnak – a többnyelvű családokon kívül – még nincs itt az ideje, az iskolai tornaóra és a játszótéren, réten egy kis futkosás minden gyerekeknek elég, zenélni is még bőven ráér. Hagyjunk időt, amúgy is olyanhoz kell hozzászoknia a magyar iskolában, ami nem felel meg az életkori sajátosságainak.

Az alsó tagozatnak az a dolga, vagy inkább az lenne, hogy segítse az alapkészségek fejlődését. Ideális esetben hatodik (tan)év végére, a magyar rendszerben inkább már negyedik végére odáig kellene eljutnia mindenkinek, hogy jól és örömmel olvasson, megszerezze alapvető számolási készségeit, ki tudja magát fejezni szóban és írásban, ismerje a közvetlen környezetét, kezdjen el ismerkedni hagyományainkkal, művészetekkel, szokásokkal, minél több lehetőséget kapjon, hogy felfedezzen, hogy maga szerezzon meg őt érdeklő ismereteket és azokat kreatívan alkalmazza. Ha ezek egy részét sikerül a magyar iskolában egy tanítónak megvalósítani, már nyert ügyünk van, meglesznek a biztos alapok, amire építkezni lehet. Utána a legrémesebb felső tagozat sem tud túl sok kárt tenni benne.

FELSŐ TAGOZAT, NYOLCOSZTÁLYOS GIMNÁZIUM, HATOSZTÁLYOS GIMNÁZIUM

Sokak szerint a felső tagozat a magyar iskola legproblémásabb szakasza, és ilyenkor merül fel először a szülők nagy részében az iskolaváltás, pontosabban a gimnáziumra váltás. A felső tagozat azért problémás, mert a tantervi elvárásai problémásak. Miközben a gyerekek – életkori sajátosságai alapján – az ötödik és hatodik évfolyamban még az egységes alapozó szakaszt kellene bevégeznie, a felső tagozatba lépve általában egészen más módszerekkel és más elvárásokkal találkozik, mint amilyenekhez alsóban hozzászokott. Számomra a legnagyobb kérdés, hogy a tanárok miért nem képesek ezt áthidalni. Ugyanis tudott, ismert tény, hogy a felső tagozatos tanárok sokkal jobb módszertani képzést kapnak (vagy legalábbis kaptak) a tanárképző főiskolákon, mint a legtöbb középiskolai tanár az egyetemi képzés során.

A felső tagozatba lépve szembesül a legtöbb gyerek azzal, hogy ugyanazon a napon akár 6-7 tanár és egymástól nagyban különböző tantárgy elvárásainak kell megfelelnie. Megszűnik az alsó

tagozatban nyomokban még fellelhető rugalmasság, és általában eltűnik a játékoságnak még a maradéka is. Elindul a daráló. Ennek elviseléséhez, a megfeleléshez két dolog lenne alapvetően szükséges: a korábban már említett atombiztos alap alsó tagozatból, illetve a család támogatása, legalább érzelmileg, de ha szükséges, tanulásban-tanításban is. Az érzelmi támogatás mindenki számára lehetséges. Bár a pedagógusok egy része nem kedveli ezt a megközelítést, mindig a gyerekünk cinkosainak kell lennünk. Ha tehetjük, ezt kell követnünk a tanulásban is. Nem gondolom, hogy a család feladata lenne pótolni a tanár hiányosságait, nem külön órákról, külön tanárokról van szó, sőt. A mai óraszámok mellett ezeket a lehetséges minimumra kellene csökkenteni, hogy sikerüljön valamit megóvni a gyerekkorból. Sokkal inkább szól ez arról, hogy ha igényli a gyerek, segítsünk neki, akár a házi feladata megírásával (erről részletesebben egy külön írásban olvashatnak). Hogy ez mennyire nem könnyű, megtapasztaltam magam is. Három diplomával, a természettudományokkal nem rossz viszonyban lévő, de nyelvszakos emberként hetedikben adtam fel mind a kémia és biológia, mind a nyelvtan tananyag támogatását. Jelentős részét nem is értettem. És itt van a kutya elásva. Mi a fenének kell egy 12 éves gyereknek olyasmit tudnia, amit három, meglehetősen különböző területen szerzett diplomával, nyitott és olvasott emberként én már nem értek?

A felső tagozatos tananyag legnagyobb része nyomot sem hagyva folyik át a gyerekeken, teljesítenek a dolgozatokon, de két héttel a csillagos ötös témazáró után már senki ne kérdezzen semmit belőle. A tananyag mérete óriási, a gyerekek nagy része kevés olyat talál benne, ami igazán érdekli, amihez kötni tudja a tapasztalait, mindennapi élete eseményeit, amit használni, hasznosítani tud. Tanítják nekik a történelmet, de azt úgyis újból fogják középiskolában (amikor persze semmire sem emlékeznek abból, amit általánosban tanítottak). Magyar irodalomból továbbra is János vitéz, Légy jó mindhalálig, Pál utcai fiúk, Kőszívű ember fiai, természettudományokból pedig a korábbi középiskolai anyag. Kedvenc példám a halmazállapotok. Amikor én voltam iskolás, hatodikos

tananyag volt, az 1978-as tanterv-módosítás levitte negyedikbe, most a másodikos gyerekek birkóznak a halmazállapot-változás szó helyes leírásával. Ráadásul az áhított középiskolába való bejutáshoz minden tantárgyból jó jegyeket kell produkálniuk.

Ez az egyik oka annak, hogy sokan próbálkoznak bejutni a nyolc- és hatosztályos gimnáziumokba. A nyolcosztályos gimnázium legnagyobb problémája, hogy még nagyobb törést, ugrást jelent a legtöbb gyerek számára, magasabb és nagyobb követelményeket. A felső tagozatnak megfelelő osztályokban gyakran olyanok tanítanak (ez a probléma a hatosztályos gimnáziumokban még inkább jellemző), akiket a tanárképzésben nem erre a korosztályra, hanem 14 éven felüliekre készítettek fel. Óriási könnyebbség viszont, hogyha a gyerekek kialakult az érdeklődése, akkor el lehet lazulni egyes tantárgyaknál, és elég, ha görbül az az osztályzat.

Életkori sajátosságok szempontjából a hatosztályos gimnázium ideális lenne, különösen, ha hatosztályos alapozó szakasz előzné meg. A hatosztályos tananyag egyenletesebb, nincs újratanulás, nagyjából 6 évre van elosztva az érettségihez szükséges anyag, így a felső tagozat első két éve után kicsit lazábban lehet haladni. Azonban ezzel az iskolatípussal kettős a gond, az egyik a középiskolára felkészített tanárok már említett problémája, a másik, hogy egyre kevesebb van belőlük és mindinkább versenystátlókká válnak.

A bekerülés azonban másképpen nehéz, mint azt a legtöbben gondolják a hisztérikus hangulatú sajtótudósítások alapján. A felvételi legnagyobb nehézsége – és ez a nyolcadik végi felvételinél ugyanígy megjelenik –, hogy nem az iskolai, tananyagközpontú tudást méri, hanem a hasznosat. Saját tapasztalatból mondom: fölösleges előkészítőre jártni egy olyan gyereket, akivel értelmesen töltünk rendszeresen időt, akivel beszélgetünk, aki hasznosítható ismereteket tud szerezni az iskolán kívüli mindennapi életben. Bőven elég számára, ha a neten fellelhető néhány, korábbi évekből származó tesztet megold, erre pedig 1-2 nap (!) elegendő.

Az általános iskola és a gimnázium közötti váltáskor több szempontot is érdemes figyelembe venni, azon kívül, hogy el lehet engedni a minden tárgyból megfelelni akarás görcsét. Számít a távolság, az iskola híre, de az is, hogy általában hányan állnak tovább az iskolából. Vannak helyek, ahol hetedikről már csak a leggyengébbek maradnak, az viszont sok gyereknek túl kevés szellemi izgalmat jelent, ezek halálra fogják unni magukat. Ráadásul ezek az iskolák általában éppen a felső tagozat minősége miatt néptelenednek el, amitől aztán a leggyengébbekkel küszködő tanárok eredményessége még rosszabb lesz.

Azt is érdemes tudni, hogy az előbbi minőséglecsúszást kivédendő egyes általános iskolák vezetése kifejezetten szankcionálja, ha sokan mennek el. A gyerekeket a felvételi időszakában, a tanárokat más módon. Persze ez lehet egyszerű életösztön is. Viszont a következménye az, hogy sok gyerek titokban kénytelen felvételizni. Hamis orvosi igazolásokat szerez be, a felkészüléshez nem veszi igénybe a tanárai segítségét, mert ha kiderül róla a felvételi szándéka, képesek lerontani a jegyeit, hogy ne legyen meg a pontszáma. Hiszen köztudomású, hogy minden tanár tud addig kérdezni, amíg a felelet egyes nem lesz.

Ha bekerült a gyerek az áhított gimnáziumba, már általában egyenes útja van az – amúgy szintén értelmetlen – érettségiig. Utána pedig irány az egyetem, még akkor is, ha nem tudja, mi szeretne lenni. Ahelyett, hogy egy évet kihagyna, míg kitalálja magát. Egyre több külföldi egyetem – és lássuk be a gyerekek egyre nagyobb része készül kifelé az országból – kifejezetten azokat a diákokat részesíti előnyben a felvételinél, akik már kihagytak 1-2 évet. A pályaorientáció ugyanis az általános gimnázium oktatásból teljesen hiányzik, a heti 36-37 óra és irgalmatlan adag lecke mellett pedig semmire sincs idő, így tájékozódásra sem.

SZAKKÉPZÉS

Más a helyzet, más a probléma is a szakképzéssel. Ez is olyan terület, ahol – ellentétben a sajtóban megszólaló és a tendenciát ellenző szakemberek véleményével – elviekben a jó irány lehetne az, hogy minél többen tanuljanak a szakképzésben, vagy hogy más oldalról közelítsük meg: minél kevesebben végezzenek fölöslegesen egyetemet. Ezt egyértelműen mutatja, hogy a legsikeresebb országokban éppen egyetemre mennek kevesebben – viszont a szakképzési rendszerük bivalyerős. A baj az, hogy a sikeres szakképzés nyitott, a további tanulásra hajlandó és vágyó embereket képez egy csomó hasznos, bármilyen szakmában hasznosítható gyakorlati ismerettel.

A mi szakképzésünk azonban elavult, szakbarbárokat képez, akik nem arra készülnek, ami a realitás, nevezetesen, hogy életük végéig tanulni fognak. A kutatások szerint ma nagyjából hétévente szinte új szakmát tanul még az is, aki ugyanazon a munkahelyen dolgozik, annyit változik a technológia. Ezen kívül pedig leginkább nyelvtudásra, technológiai alapokra és vállalkozó, újító szellemre van szükség. Ehelyett a magyar és történelem érinthetetlen szent tehenei miatt beáldozták a természettudományos oktatás egy részét, a szakiskolákban egyáltalán nincs nyelvtanítás, a rendszer pedig már 14 éves korban bekényszeríti a gyerekeket egy utcába, ahonnan, ha zsákutcának bizonyul, nehéz váltani. Egy korszerű rendszerben a 16 éves szakácsjelölt gyakorlatilag törésmentesen válthat, ha inkább cipész vagy órák szeretne lenni. Tanulni lenne kitől, az osztrák, német, luxemburgi, holland, dán, norvég, svéd szakképzés már eljutott ideig. Ott teljesen megszokott, hogy 16 évesen – általában addig tart az általános, egységes oktatás két jó tanuló közül, akár egy családon belül is, az egyik gyerek egyetemre felkészítő általános képzést választ, a másik szakképzést. A kollégáimnál látom, hogy egyformán örülnek, bármelyiket is választja a gyerek. Ez tőlünk még fény évekre van.

EGYHÁZI, ÁLLAMI, MAGÁN

Nehéz döntés az is, hogy milyen fenntartású iskolába adjuk a gyereinket. A mai rendszerben egyértelműen szerencsésebb körülmények közé kerülnek az egyházi iskolába járó gyerekek, mivel ezekben az állam paradox módon egy gyerekre sokkal többet fordít. Ráadásul az egyházi iskolák sokkal szabadabban dönthetnek a tantervről, a tankönyvekről, általában kisebb rajtuk a nyomás. Egy nyelvvizsgáztatással foglalkozó kolléganőm úgy fogalmazott: tapasztalata szerint az egyházi iskolákban tanító tanárok sokkal kevésbé zakkantak.

A legnagyobb probléma, hogy az egyházi iskolák már a rendszer-váltás óta törvénytelenül működnek. A törvénytelen gyakorlatot soha senki nem merte orvosolni, ma pedig már nem is számíthatunk erre. A törvényességi probléma az, hogy az oda járó gyerekek nem élvezhetik a lelkiismereti és vallásszabadságot, megkülönböztetik őket származásuk, vallásuk szerint – és ezt az ENSZ Gyermekjogi Egyezménye (emlékeztetek: ennél magasabb szintű jogszabály nem létezik) egyértelműen tiltja. Ha nem így lenne, hasonló lenne a helyzet, mint Olasz– vagy Spanyolországban, ahol a szülők nagy része az egyházi iskolák mellett dönt, akkor is, ha más valláshoz tartozik vagy ateista. Sokan úgy vélik, ez lehetetlen. Ámde gondoljunk csak a második világháború előtti időszakra, amikor a Fasori Evangélikus Gimnáziumban tanult (amúgy zsidó) leendő Nobel-díjasaink legnagyobb része. Nem hogy nem volt számukra kötelező a hittan, de a kortársak elmondása szerint a nagy zsidó ünnepeken nem is haladtak tovább a tananyaggal, mert természetes volt, hogy a zsidó diákok ünnepekkor nem mennek iskolába. És akkor hol volt még a gyerekjog és az egyezmény. Jó gyakorlatra rengeteg példa akad. Az erősen konzervatív katolikus Írországban csak egyházi iskolák vannak, nagy részükben teljesen tiltott bármilyen vallási utalás, jelkép, a hittan oktatása pedig elképzelhetetlen. Portugáliában jártam olyan katolikus iskolában, ahol büszkén mutatták a muszlim diákok számára kialakított, ha-

lal ételeket előállító konyhát. Magyarországon viszont egyelőre az egyházi iskola választása hittan oktatást, sokszor agymosást jelent. A mai napig előírják a vasárnapi mise látogatását, sőt: kizárólag a megadott templomban, így az egyébként hitüket gyakorló, templomjáró családokat vagy szétszakítják, vagy közösségváltásra kényszerítik.

Komoly félreértések, tévedések veszik körül a magán– vagy alapítványi iskolákat is. Míg sajnos tény, hogy a modern pedagógiai módszereket, gyerekközpontú oktatást kínáló iskolák nagy része tandíjas, szinte megfizethetetlen, mégis mindegyikük kínál néhány ösztöndíjas helyet speciális helyzetű gyerekek számára. Az egészen speciális igényeket kielégítő, nagyrészt tanulási nehézségekkel vagy komoly korábbi kudarcokkal küszködő gyerekek számára létrejött alapítványi iskolák nagy része pedig – részben az állammal kötött szerződések, részben pályázati vagy támogatási források felhasználásával – vagy ingyenes, vagy nagyon alacsony tandíjat alkalmaz. Ezeknél inkább a távolság és az amiatt felmerülő utazási költség, illetve a kollégium szükségszerű igénybe vétele drága és/vagy érzelmileg is megterhelő.

Egyre több szülői csoport kezdett az elmúlt 4-5 évben iskolaalapításba, hogy a gyerekeik megkaphassák a megfelelő módszereket és oktatást, egyben a szolgáltatást felkínálták másoknak is. Nekik az iskola engedélyeztetési bürokráciáján kívül meg kell küzdeniük a fenntartás anyagi nehézségeivel, de még a megfelelő felkészültségű, kellően nyitott és modern pedagógusok felkutatásával is. Ha többen lennének, talán nyomást lehetne gyakorolni az állami rendszerre, hogy megújuljon, és ne kelljen itthoni és külföldi menekülő, menekítő útvonalakat keresni az egészséges és boldog gyerekekért.